

Det sista numret före sommaren av

Den oförutsägbare

Fritänkaren

alternativ oberoende kulturtidskrift
för mest litteratur, musik och film.

Nr. 47 Maj 1996.

Fjärde årgångens nummer 8.

Redaktör och producent: Christian Lanciai

Innehåll i detta nummer :

Ledare	2
Fallet Tommaso Campanella (1568-1639)	3
Inkvisitorn Bengt Inghammar	4
Fritänkaren och islam	4
Om vampyrer	5
Fritänkarens nya giv	6
Fritänkarens och Letnany-förlagets vilda utgivning	7
Gotisk historia, del 31, av <i>John Bede</i>	7
Kort om John Cowper Powys (1872-1963)	12
Filmer (främst "Övertalning" och "Odysseus blick")	12
César Francks underbara ungdomsverk	15
Tidernas kvickaste komponist	15
En typisk Donizetti-opera	16
En misslyckad kompositör (enligt honom själv)	16
Senaste nytt på vegan-fronten	17
Krisresan, del 9	18
Nya Himalayaturer, del 6 : <i>Kausani och Almora</i>	19
Orosmoln över Tibetresan	21

Aktuella rubriker :

- åtta kategorier vampyrer definierade (sid. 5)
- John Bede tar steget ut i den stora keltiska sagodiktningen i kapitlet om kung Humbles långa resa från Kökar till England (sid. 6 ff)
- mycket musik! (Franck, Donizetti och Verdi, sid 11-13)

Den nya ordbehandlaren har efter många om och men fått både ström, program och disketter och saknar numera endast mus, skrivare och instruktionshandbok, men de kommer!

Detta är Letnany-förlagets sjunde publikation.

Fritänkaren beräknas utkomma med omkring 12 nummer årligen på budgetbasis i anspråkslös form utan annonser och fortfarande (tills vidare) utan lay-out.

Redaktionsslut : 10.5.1996.

Copyright (c) Letnany-förlaget

Ledare

I det senaste numret av den antroposofiska kulturtidskriften "Fredkullabladet" citerar Jaap Knevel Tjeckiens president Vaclav Havel: "Jag tror, att om världen skall förändras till det bättre måste det ske en förändring framför allt i det mänskliga medvetandet, i själva den nutida människans mänsklighet; människan måste på något sätt vakna upp; hon måste göra sig fri från denna förskräckliga insnärjning i den totalitära regimens alla uppenbara och dolda mekanismer, alltifrån konsumtion och reklam till manipulation via TV; hon måste göra uppror som en maktlös del av en gigantisk maskin som rusar iväg Gud vet vart; hon måste känna ett djupare ansvar för världen igen - vilket betyder ansvar för något som står över henne själv."

Detta stämmer helt överens med Fritänkarens filosofi. Kvantitetssamhället måste ersättas med kvalitetssamhället. När hela Europa låg i ruiner efter andra världskriget såg Amerika till att ersätta den gravlagda europeiska kulturen med Marshallhjälpens slit-och-släng-kultur, även kallad Coca-Cola-kulturen, som utmärks av att kitsch till varje pris måste göras lönsamt genom massiv reklammarknadsföring. Allt blir bara kitsch då, när all kulturkvalitet konkurreras ut som icke lönsam. Detta kitschiga lönsamhetssamhälle har upphöjt författare som Victoria Holt, Harold Robbins, Sidney Sheldon och Jackie Collins till samma status som Tolstoj, Dickens, Dostojevskij och Victor Hugo hade på 1800-talet. Vulgariteten har blivit lag och rättesnöre då det bara är den som är lönsam. På samma sätt har sporten upphöjts till status av lönsam miljonindustri för främst massmedia att tjäna pengar på, då den är lika populär som gladiatorspelen i det utförsåkande Rom.

Man kan numera aldrig gå på bio utan att få föreställningen delvis förstörd från början genom de vulgäraste tänkbara reklamfilmer, som bara tröttnar ut utan att ge någonting. Man kan nästan aldrig gå in på ett offentligt ställe utan att omgående få trumhinnorna förstörda av den gräsligaste tänkbara dunka-dunk-hjärntvätt som skall gälla för musik. På hälften av våra TV-kanaler kan man aldrig se en film utan att den avbryts av de töntigaste tänkbara reklamslag, som verkar finnas till bara för att förolämpa tittarens intelligens och förstöra filmen. 50% fördärvade TV-kanaler är emellertid ovanligt litet för kitsch-samhället. Vanligen är det minst 100%.

Det är även kvantitetssamhället som förstör miljön. Massbilism är den största boven, men allt skräp i naturen kommer av överkonsumtion av sådant som ingen behöver.

I all denna skit av överkonsumtion och kvantitet i stället för kvalitet drunknar allt som är värt att leva för: människovärdet, de mänskliga värderingarna, relationerna, kulturen, klassikerna, alla ideal och slutligen även all konstruktivitet. Ty det kvantitativa konsumtionssamhället, som ingen utom profitörerna trivs med, som råttor på tippen, frambringar även det som är värre än råttor: drogproblem, kriminalitet, våld, välfärdssjukdomar, aids och självmord.

Lönsamhet för dess egen skull lönar sig inte i längden! Det är bara kvalitet som lönar sig i längden!

Härvidlag är kanske det italienska valet en vägvisare - Berlusconi's glittriga paljettsamhälle helt styrt av massmedial dumhet och kitsch röstades bort då man hellre fann det värt att satsa på - olivträdet.

Fallet Tommaso Campanella (1568-1639)

I nummer 39 hade vi en viktig artikel om Giordano Bruno, som nästan kräver en belysning av även fallet Tommaso Campanella, hans store om dock betydligt yngre tvillingsjäl, dominikanermunk liksom Bruno och lika flitig skribent, om dock mycket av Campanellas arbeten har gått förlorade medan nästan alla Brunos finns kvar.

Då de är så lika varandra är det viktigt att fastslå vari de skiljer sig. Medan Brunos intressen och bildning var universellt inriktade och han helst utforskade och i viss mån skapade astronomin, så var Campanellas främsta intresse politiken. Nästan alla hans skrifter är politiska, och han upphörde aldrig att med brinnande intresse engagera sig politiskt-ideologiskt ännu som gammal ihjälplågad martyr som överlevt sig själv.

Han var född i Stilo på berget Consolino i Kalabrien, Italiens stöveltä, mellan Locri och Catanzaro med utsikt över det Joniska Havet. Fastän fadern är skomakare och analfabet och modern lika oskolad visar Tommaso tidigt prov på litterär begåvning och skriver poesi i tioårsåldern. Vid 14 år blir han dominikan, utbildar sig ständigt, vid 21 kommer han i konflikt med överheten och förvisas till ett kloster varifrån han flyr till Neapel tillsammans med sin gode vän rabbinen Abraham. Han vistas i samma kloster som Giordano Bruno, San Domenico Maggiore, och han studerar både dennes skrifter, som då tryckts i London, och den andre store renässansockultisten Pico della Mirandola. Efter publiceringen av sitt första stora verk ställs Campanella inför ordenstribunalen, och hans långa liv av förföljelse och inspärning som farlig kättare inleds.

Efter den första frigivningen fortsätter han till Rom och Florens och kommer till Padua 1593 ett halvt år efter Giordano Brunos fängslande. Där inleds den tredje processen mot Campanella för att han "diskuterat trosfrågor med en kristen jude som sedan återgått till judendomen utan att Campanella angivit honom för inkquisitionen". Efter tortyr överförs Campanella till Rom till samma fängelse, Castell Sant'Angelo, där Giordano Bruno sitter. Ålderskillnaden mellan dem är 20 år.

Där i fängelset inleds den mest imponerande delen av hans författarskap med poesi, mest sonetter, politiska och filosofiska skrifter, som nästan alla innebär ideologiska riktlinjer för europeisk politik i framtiden. Campanella har alltid blicken riktad mot framtiden, som det är hans livs största intresse att liksom idémässigt utforma innan någon vet hur den skall komma att se ut.

Knappt har han blivit frikänd efter tre år förrän den fjärde processen inleds mot honom, som slutar med att han förvisas till Kalabrien, sin hembygd, där även Pythagoras och Cassiodorus verkat utom Thukydidens och många andra. Där engagerar han sig i en politisk revolt mot den spanska överhögheten för att upprätta en teokratisk republik. Resningen krossas brutalt, och den femte processen inleds mot Campanella. Tortyren driver honom vansinnig, och de skakande rättegångshandlingarna finns bevarade som ett av de mest intressanta dokumenten från hans liv. Efter tre år av tortyr intill gravens rand, sjukdom och ändlösa inkvisitionsprocesser döms Tommaso Campanella till livstids fängelse. Han har åtminstone sluppit bålet och kan fortsätta att skriva. Detta författarskap i olika fängelser utvecklas ständigt, och 1611 inleder han en nästan 30-årig vänskap genom brevväxling med Galileo Galilei. Detta vittra liv inom fängelsets kalla stenväggar ger honom också en annan vän av betydelse: den jämnårige kardinal Maffeo Barberini, som har ett stort vetenskapligt intresse och som 1623 blir påven Urban VIII. Denne får Campanella frigiven efter tre års påvliga ansträngningar. Han har då suttit inspärrad 27 år i följd och sammanlagt suttit av 32 år av sitt 58-åriga liv. Två år senare är han en helt fri man, men hans försvar för Galilei leder till att han måste fly från Italien för gott, om han vill slippa nya trakasserier från inkquisitionen. Kardinal Richelieu tar emot honom i Frankrike, där kung Ludvig XIII erbjuder honom

pension. De sista åren arbetar Campanella mera intensivt än någonsin med utgivningen av sina arbeten och får uppleva födelsen av den blivande kung Ludvig XIV 1638. Han ställer dennes horoskop och förutsäger ordagrant: "Detta barn blir liderligt som Henrik IV och mycket högmodigt. Det kommer att regera strängt och länge men likväl lyckligt. Hans välde kommer dock att sluta olyckligt med stor förvirring inom religionen och riket."

Därmed sträcker sig hans visioner ganska långt in i framtiden. Han dog i klostret Saint Jacques i Paris och begravdes i dess kyrka, som revs under franska revolutionen. Hans grav och stoft försvann, och klostret blev tillhåll för jakobinerna, som fick sitt namn av Campanellas kloster. Och på den plats där Campanella vistades under sina sista år höll Robespierre dagen före sin avrättning sitt sista tal, då han sade: "Frihetens försvarare kommer att förbli fredlösa så länge som hopen av skurkar regerar."

De orden kunde stå som devis över astrologen, frihetskämpen, författaren och den politiske visionären Tommaso Campanellas liv.

Inkvisitorn Bengt Inghammar

Det har frågats vari konflikten mellan kyrkoherde Bengt Inghammar i Annedal och komminister Axel Karlsson egentligen består. Det hela synes ha börjat med att kyrkoherde Inghammar förvägrade komminister Karlsson möjligheten att kopiera teologiska texter å församlingsexpeditionens kopieringsapparat. Detta synes ha varit den enda lilla sten som satte den lavin i rörelse, som utvecklade sig till omfattande förtalskampanjer, där ett 20-tal av församlingens anställda avkrävdes namnunder-teckningar i skrivelser mot Karlsson, där skriftliga spekulationer i andras förföljelsetamani förekom som utlöste ärekränkingsprocesser, som har gett kyrkoherde Inghammar två processer på halsen, som kan komma att kosta honom dyrt, bara för att han nekade en präst i församlingen att kopiera teologiska texter i församlingens kopieringsmaskin. För att motarbeta komminister Karlssons teologiska piratkopiering bytte kyrkoherden ut kopieringsmaskinen mot en kodad sådan, till vilken Karlsson aldrig fick koden, samtidigt som Karlsson anmodades återlämna alla nycklar till kyrkan i vilken han var anställd och flytta ut allt sitt arbetsmaterial, pärmar, böcker m.m, fastän han fortfarande har ett förordnande i församlingen.

Kort sagt, kyrkoherde Inghammar, som i massmedia gjort sig känd som Sveriges varmaste kyrkliga förespråkare för homosexuellas rätt att få gifta sig i kyrkan, har gjort sig till en inkvisitor i sin kamp för att förfölja och bekämpa det fria ordet. Man får den uppfattningen av hans reglemente angående den kyrkliga kopieringsmaskinen att den bara får användas för icke-teologiska texter.

Annat var det på kyrkoherde Bengt Hellekants tid i Annedal. Då var det ordning och reda. Då fick koristerna lön (symbolisk) för att ställa upp, och då bidrog kyrkan med pengar till konserterna, så att organisten kunde engagera hela orkestrar.

Släpp musiken och det fria ordet åter loss i kyrkan! Ut med inkvisitorerna!

Fritänkaren och islam

Det har frågats vad Fritänkaren har emot islam. Vi har ingenting personligt emot islam. Tvärtom har vi bara goda vänner i alla muslimer vi känner. Men det finns vissa punkter i Koranen, islams heliga bok och absoluta rättesnöre, som inte går att bortförklara. Att denna bok utgör den högsta auktoriteten för en femtedel av jordens befolkning nödvändiggör att dess oegentligheter ifrågasätts. Här är några exempel:

"Att störa den religiösa ordningen är ett värre ont än att döda." (2:218)

"Vi skall sannerligen förvandla allt som finns på jorden till en öde öken." (18:9)

"Allah älskar förvisso dem som strida för hans sak i slagordning lik en väl hopfogad byggnad." (61:5)

Men det värsta exemplet är suror som denna:

"Men Allahs utvalda tjänare skall få den lön de lovats i förväg med frukter av mångahanda slag; och de skall äras i Salighetens Trädgårdar och placeras på troner mitt emot varandra. De skall betjänas med pokaler från en rinnande fontän, som skall innehålla den ljuvaste vita dryck, ljuvlig att smaka, som varken skall berusa eller göra en slö. Hos dem skall rena kvinnor vara, med stora vackra ögon och nedslagna blickar...." etc. (37:41-49)

Sådana ord är som ett politiskt vallöfte som aldrig kan infrias men som ändå är så attraktivt att det måste dupera vem som helst. Här finns den moraliska grunden till självmordsterroristerna, barnmartyrer som skickas ut på minfält för att få minor att explodera innan de riktiga soldaterna sätts in, sekter som Assasaniderna och andra sådana företeelser.

Bara idioter och dårar kan gå på sådant, men de som gör det blir livsfarliga och fatala fanatiker, som bara kan bringa fördärv över andra.

Detta debattinlägg skickades in till Göteborgs-Posten i början av april som svar till ett försvar för islam, men GP vägrade publicera det.

Men den största invändningen mot islam måste vara politisk, då islam till hela sitt väsen är direkt odemokratisk: själva ordet islam betyder "underkastelse".

"Att Israel i misstag massakrerar hundratals civila i ett FN-flyktingläger, att Egyptens fundamentalister hämnas detta med att mörda 19 grekiska pensionärsturister i en buss för att israeler bor på deras hotell, och att båda parterna har Gud som högsta ideologi, är nog för att göra vilket helgon som helst till både antisemit och ateist."

- Doktor Sandy.

Om vampyrer

Och så har vi "*Salem's Lot*", på svenska "Staden som försvann", enligt uppskattande kritiker en av de mest kvalificerade och övertygande filmatiseringarna av en Stephen King-roman. Romanen och filmen handlar om en småstad i New England som övertas av vampyrer. Det börjar med att en snäll antikvitetshandlare importerar en kvalificerad vampyr från Tyskland, som blir otålig redan i flyttlådan och bryter sig ut med våld ur den så att det bara blir kaffeved kvar efter leveransen till stadens skummaste hus, där givetvis allehanda gräsliga brott ägt rum tidigare som naturligtvis aldrig har klarats upp, som exempelvis fallet med de många bortrövade och spårlöst försvunna barnen. Fortsättningen håller sig troget till samma sorts inramning. Barn överfalls och blir vampyrer, och den första ordentliga blodsugarscenen är en liten snäll barnvampyr som knackar på rutan till sin tioårige broder, blir insläppt och suger livet ur honom. Alla erforderliga ingredienser förekommer: effektfulla dimmor, vigvatten som blir blå syra när en vampyr är i närheten, gula ögon och vässade förlängda hörntänder, spöklig musik, en präst som blir vampyr som alla andra och tacksam profet för ruljangsen, hjältens oemotståndliga fästmö som också slutar som vampyr bara för att snärja hjälten, och så vidare.

Man frågar sig hur detta absurda tema kan upprepas i det oändliga och alltid finna nya tacksamma proselyter. I och för sig är den yttersta förlagan, Bram Stokers roman "*Dracula*" från 1897, en kvalificerad och oemotståndlig klassiker i sin

övertygande skildring av en ondska som övergår mänskligt förstånd; men ingen av hans otaliga efterföljare har nått upp till hans nivå. I stället har denna absurda genre kommit till av idel slaskigt bloddräglade, företrädesvis vackra unga erotiska decolleterade damer som veliga offer, ett evinnerligt smygande bland autokinetiska likkistor, gigantiska läderlappar i frack eller smoking som privat uppträder som oantastligt ädla och eleganta grevar med fläckfria skjortbröst trots allt blodsugande, och den outtröttlige vampyrjägarhjälten typ Errol Flynn som alltid har sitt livs käreasta att rädda undan vampyrernas klor i ett så sent ögonblick som möjligt.

Denna absurda verklighetsfrämmande fantasivärld måste ha någon koppling till gemene mans verklighet för att kunna stå sig så intakt bättre än någon mytologi, Dragos eller science fiction. Att rota i detta är tacksamt för psykoanalytiker. Däremot behöver man inte alls vara psykolog för att komma till ganska nära till hands liggande resultat.

Vad är dessa vampyrer för slags varelser? Jo, de tar utan att ge något tillbaka. De lever på blod från levande människor så att dessa dör och blir vampyrer liksom de som berövat dem deras mänsklighet. Vampyrer är odödliga och de sprider sig som pesten. De tål inte dagsljus men är desto suveränare som mörkerseende nattjägare. Och framför allt är de överlägsna och erotiskt oemotståndliga.

Har vi sådana varelser i verkligheten? Ja, det har vi. De har alltid funnits. Här är några exempel:

a) Renässansens inkvisitorer, som drog folk inför rätta för att beslagta deras egendom och sända dem i döden med religionen som förevändning,

b) Nazisterna, som följde exakt samma principer men med rasistiska förevändningar,

c) Marxisterna, som också ursprungligen utlovade övermänskliga krafter och nästan odödlighet åt sina anhängare med löften om att de skulle få överta överklassens rikedomar om de bara likviderade överklassen först,

d) Kristendomen började på samma sätt. Den utlovade evigt liv åt sina anhängare och arbetade på sin tids samhälles undergång för att själv därpå överta världsmakten med den mörka medeltiden som följd,

e) Islam följer delvis samma spår. Se föregående artikel med beskrivning av paradiset som löfte åt alla martyrer,

f) Alla religiösa samfund som utlovar odödlighet mot löfte om osviklig lojalitet, penningdonationer eller dryga avgifter, och som har systematisk och intelligent utstuderad hjärntvätt av proselyterna som medel att hålla dem kvar inom rörelsen,

g) Alla maffior, som kräver betalning för "skydd" utan att ge något tillbaka,

h) Narkotikalangare, som samlar offer med att göra dem beroende av narkotika. Dessa kommer väl närmast vampyridealet idag.

Men alla dessa grupper och även andra är egentligen ingenting annat än verklighetens konkreta motsvarigheter till en sådan vampyrhärd som Bram Stoker var den förste att sätta fingret på, skildra och definiera, om dock i symbolisk-konstnärliga former.

Fritänkarens nya giv

Det första kvartalet gick bra, men under april fick vi inte in en enda avgift. Vi skulle gärna bjuda alla våra vänner på Fritänkaren om vi var förmögna, men då vi inte är det, och då våra vänner är många, skulle Fritänkaren omedelbart gå i konkurs om vi gjorde det. Vår årsinkomst förra året var (enligt aktuell deklaration) 70,000 kronor varav 10,000 drogs i skatt. Fritänkaren kostar runt 10,000 kronor i året i drift, men den har aldrig inbringat så mycket. Därför har vi tyvärr inte råd med

gratisprenumeranter. (Med gratisprenumeranter menas icke betalande mottagare av den svensk-språkiga Fritänkaren i Sverige, institutioner undantagna. Alla ni som spekulerar i hur jag kan ha råd med mina resor: har det aldrig fallit er in att jag med mina många kontakter utomlands kan få medel till mina vistelser utomlands därifrån?) Men hur vi än försöker sortera ut alla gratisprenumeranter blir det alltid några kvar. De måste förstå att det är orätt mot dem som betalar. 200 kronor i året är inte mycket. Som jämförelse kostar Göteborgs-Posten 1600 kronor i året.

Här är vår nya giv: en tvåårsprenumeration för bara 300 kronor. Vi ber våra gratisprenumeranter ha godheten att acceptera detta som en för dem enbart förmånlig kompromisslösning.

Fritänkarens och Letnany-förlagets vilda utgivningsplaner

Utom dikter och novellsamlingar planeras utgivningen av John Bedes "Gotisk historia" så långt som den nu har kommit och Laila Roths samlade verk, sju "Kärleksaspekter", en blandning av noveller, sagor, romaner, legender och deckare. Sedan börjar Letnany-förlagets utgivning av de stora kanonerna.

Gotisk historia, del 31, av John Bede.

10. Humble

Humble gifte sig med sin ungdoms kärlek den klarögda blåögda Klara, hans livs ljuva ängel, hans glädje och åstundan och hans livs hela mening. De gifte sig i Guds hus, och de älskade varandra som inget annat förälskat par. Dock vilade alltid över Humbles anlete en djup sorgbundenhet, en ständig melankoli, ett aldrig lyftande vemod. Han log sällan och skrattade aldrig. Dock älskade han sin hustru mer än någon man någonsin älskat en kvinna.

De fick sitt första barn - en son. De fick sitt andra barn - en son. Deras tredje barn var likaledes en son. Och alla tre hade de ärvt farfadern Ulfs himmelsblåa och moderns stjärnklara ljuvliga ögon. De tre pojkarnas ögonpar var som vårliga leende klarblåa fjällsjöar. Humble älskade sina pojkar över allt annat på jorden. De fick heta Dan, Ängel och Nore. Ängel, även kallad Angel, var den vackraste av de tre och den som Humble älskade varmast och ömmast.

Och Humble byggde Valhallen. Det var en mäktig skapelse. Den var ännu större och mer mirakulös än Uppsalen, som alltjämt stod kvar och fyllde sin funktion.

Och Humble sade till sin älsklingsson Angel:

"Här, min son, i denna Valhall, skall Nordens alla framtida konungar bli valda av folket. Ingen skall mot sin vilja och mot folkets vilja och mot någons vilja koras till konung mer. Här i detta hus, som jag arbetat på och med Guds hjälp skapat under fem långa år, skall alla framtidens nordiska konungar väljas av folkets och allas vilja och icke av ödet eller av någon enskild individs vilja. Detta är frihetens hus, min son. Aldrig skall någonsin någon bli konung mot någons vilja och till allas olycka. Ty där en är emot, där det finns en enda röst som säger nej, där det finns någon enda som misstycker, där någon inte är med, där är inte heller Gud med. Om den sista minsta och obetydligaste människan säger nej betyder det att Gud säger nej, och ve den som gör något mot den gudomliga viljan."

Och Valhallen blev världsberömd, och alla kom för att beskåda den. Den var blå, och en väldig kupol välvde sig över taket, och den hade två höga vackra smäckra torn. Men allt var av trä.

Humble födde ytterligare söner och döttrar, men med tiden började han längta bort hemifrån och ut till havs, som så många i hans ätteträd tidigare hade gjort. Och en dag sade han till sin älskade dyrkade hustru Klara:

"Min hustru, allt giver jag dig. All makt, alla våra ägor och åkrar, alla våra hus, allt vad vi äger och har giver jag åt dig. Förvalta det väl medan jag är ute och reser, ty jag måste ut och resa. Annars skulle jag dö. Jag vill återse min barndoms ö och alla våra fäders kolonier, och när jag kommer tillbaka vill jag se att du har förblivit den goda hustru som du alltid hittills har varit. Förvalta vad jag ger dig väl, och jag skall älska dig lika mycket när jag kommer tillbaka som jag gjort hittills, om inte till och med mera. Sköt om vårt land, kvinna!"

Och Klaras bästa väninnor var Gerdas döttrar. Och Humble gav sig ut till havs, och hans tre förstfödda söner följde honom samman med många andra män. Fadern med sina tre söner och fyrtio följeslagare seglade ut till havs på tre fagra välbyggda stolta smäckra och osänkbara skepp.

De seglade österut, men häftiga stormar anföll dem, och de drevs söderut till nuvarande Gotland. Och Humble sade:

"Låt oss följa Guds vindar!"

Och de fortsatte söderut sedan de tillbragt en tid på den ljuvliga ön, alla sanna goters och götars ursprungsland, den änglalika ängrika oängsliga enkla fagra ön mitt i Östersjön.

Och Humble var glad över att vara till sjöss. När vinden slet i hans vita skägg och tufsade till och stänkte med salt hans blonda rika rufsiga hår, sade han förnöjt:

"Detta är livet, mina pojkar. Vad är ett hem? Jo, en plats att fara bort från, en ort att längta ut från, en trygghetens håla där man ej lär sig annat än att önska sig bort därifrån. Och därför är hemmet ett bra ställe. Det hem där barn fostras som ej längtar ut i vida världen är det något fel på. Hembygden, hemlandet, fädernesjorden, fostertäppan är till för att barnen skall lämna det, sönerna skall överge det och lära sig älska det där de dväljes i främmande länder. Ty den kan blott älska sitt hem som ej är hemma. Ja, hemmet är till för att lämnas, ty lämnade man det ej skulle folket i hembygden förökas och bli allt flere och få det trångt, och det är icke meningen. Ju flere kockar, desto sämre soppa. Likadant är det med hemmet: ju fler bybor, desto sämre blir byn. Ty förändringen är livets högsta onda. När ett folk blir fler och fler förändras det och förlorar det sin grundkaraktär, sin primitiva gudomliga enhetsinstinkt, och det är aldrig bra. Om en by blir för stor är den byn snart förstörd. Nej, må allt för evinnerlig tid förbli vid det gamla och vid det äldsta ursprungliga goda. Och enda sättet att bevara det primitiva sköna gudomliga utgångsläget är att se till att hembyn aldrig förändras, aldrig blir större, aldrig blir tät, trång, stor och besvärlig. Och därför är det ädlaste en människa kan fostras till det, att han lär sig att längta ut och bege sig ut och skapa ett lika fagert hem som hans ursprungliga utomlands i främmande länder. Ve den som förändrar och förstör sin hemby så att den ej mer är hans barndoms trygga drömlägesplats! Ve den som stannar hemma i stället för att fara ut och skapa nya hem annorstädes! Ty i sitt eget hem kan man ej skapa något nytt. Vad nytt är kan man endast skapa där det tidigare ingenting finnes."

Och hemma i Uppsala uppfostrade Klara sin makes kvarvarande söner, av vilka den äldste var Göte. Hon talade till honom och sade: "Om din fader aldrig kommer tillbaka är det du, Göte, som måste överta gården." Och Göte var icke helt ovillig därtill.

På Humbles tre fartyg styrde Humble själv det största, hans son Dan det andra och hans son Nore det tredje. Hans älsklingsson Ängel, den gyllenrödhåriga keruben, var hos honom på det största av skeppen.

Men knappt hade de lämnat Östersjöns största och fagreste ö bakom sig förrän nya donderstormar överföll dem med rysligt våld och tvingade dem helt ur kurs.

Stormen rasade i fem dagar, och ännu den sjätte dagen var vindarna fruktansvärt hårda och drev dem norrut. De tre fartygen hade dock av sina tre ytterst skickliga kaptener lyckats hållas ihop utan att skingras. Och när det värsta var över sade Humble lugnt: "Låt oss vända våra segel efter Herrens vindar." Och så fortfor de att segla norrut.

De kom till nuvarande Finland, dåvarande Österland. Där mottogs de varmt av ytterst avlägsna släktingar, som behandlade dem som kusiner, söner, fäder och bröder. Och i det landet kom Humble och hans söner att förbli i tre år, under vilka både Dan, Angel och Nore gifte sig med landets tre fagraste döttrar.

Humble blev mycket fäst vid det gröna landet. Han tänkte:

"En fager natur är detta landet, hon är grön och okränkbar som en himmelsk jungfru. Det är en helig örtagård, inomlands skyddad och omgärdad av ogenomträngliga eviga barrskogar, och mot havets eventuella färdmän skyddad av en farlig och säker vall av skär, öar, rev, grund, sandbankar, holmar och en villande labyrinth av fjärdar, vikar och uddsystem. Ingen kan hitta rätt i denna skärgård utom vårt eget folk. Och inomlands är den sällsamma örtagården sprängd av tusende sjöar och floder, och sjöarna sträcker ut sig över hela landet och är översållade av tusende öar och villande vikar och sund, näs och labyrinth, precis som skärgården. Detta land är vattnenas, öarnas, sjöarnas och de eviga heliga skogarnas land mera än något annat land."

Humble lärde ordentligt känna och utforska landet. Han for på dess älvar, styrde ut på dess sjöar och kryssade i den gröna och klippiga vindpinta fjärdrika ytterst varierande farliga skärgården, som var uvars och hökars, falkars och vråkars, havsörnars och fiskgjusars paradiset mer än något annat land. Han lärde att älska det, dyrka det och gråta vid åsynen och vid minnet av dess oändligt varierande och underbara överväldigande sköna sommarlandskap.

Tillsammans med sin son Ängel for han även till sin barndoms ö, det ödsliga vindpinta men lövskogsbeklädda havslandet. Och han sade till sin son:

"Se solen, min son, det stora ljuset på himmelen som lyser om dagen, och se månen, det lilla ljuset som lyser om natten! Se nattens blänkande fridfulla stjärnor, se den ljusblå dagshimlen och den mörkblå natthimlen! Allting har Gud skapat, alltings evinnerliga enväldshärskare. Himlen är hans med allt vad den innehåller och frambringar, och jorden har han givit åt oss människor. Men lika liten som Adam var mot den värld och de naturrikedomar Gud gav honom, lika liten skall hela mänskligheten vara i evighet mot naturen."

Men det blev storm där på ön medan de var där, och just då råkade Humble ligga sjuk. Ängel gick ut för att rädda båtarna, men då såg han en vagn komma upp ur havet dragen av den uslaste hästkrake. Och vagnen gnisslade och var så förfallen att den knappast höll ihop. Och det satt en man på vagnen som piskade på hästen, och denne man var hemskare än döden. Ängel gav upp ett skri, som fadern hörde inne i sin koja. Trots febern steg han upp och gick ut för att rädda sin son. Så sjuk var fadern att han såg det usla åket, det usla öket och den skräckinjagande körkarlen. Och körkarlen bar den döde Ängel upp i sin vagn och körde tillbaka ner för klipporna ut i havet.

Humble sjönk på knä på de kalla klipporna i den hårda stormen med sjukdomen brännande i sina ådror och var fullkomligt förkrossad. Han kunde inte tro på vad han hade sett: den hemska grinande körkarlen i sin kåpa utan ögon i sina ögonhålor, den gnisslande vagnen som fått det att isa i hans tänder av kyla och skräck, och körkarlens kalla omhändertagande av den helt livlöse Ängel, som han måste ha dödat på något sätt, om inte blixten slagit ned honom. Just för att allt hade varit så extremt konkret verkligt var det så ofattbart och otroligt. Men Gud talade till honom ur stormvinden och sade:

"Du skall en dag återfinna din son levande, för din stora kärleks skull."

Och Humble tyckte att en gammal man kom till hans sida och reste honom upp och sade:

"Din son har rest bort, men han kommer tillbaka. Gå nu in i din koja tillbaka och se till att du blir frisk. Ty om du inte blir frisk kommer du aldrig att få återse din son."

Och Humble sansade sig och tänkte: "Kanske Angel och jag verkligen bara skiljts åt för en liten tid." Och han stapplade tillbaka in till sin koja med febern bultande i sina tinningar och med huvudet dånande av sprängande huvudvärk och försökte ta det lugnt, tills han efter några veckor var frisk igen. Men så snart han var frisk igen upphörde han aldrig att grubbla över frågan: "Var skall jag få återse min älskade son?"

Men för den dödens körkarls skull, som redan då for omkring i världen och hämtade upp alla dödas själar, och som Humble i sin feber hade sett, blev havslandet därefter kallat Körkarlsön; för det var där som denne dödens körkarl för första gången visade sig för en dödlig.

När Humble och hans två återstående söner lämnade Finland och Österland åtföljdes de av ett femtiotal vänner som ville slå följe med dem. Sålunda var det en flotta på fem skepp som lämnade Finland, fastän dit ankommit endast tre.

De seglade söderut för friska vindar. Ånyo seglade de förbi Östersjöns största och märkligaste ö, och de fortsatte söderut. De landade hos Kaspers folk och stannade där en tid. Sedan seglade de längs sydkontinentens kust ända tills de kom till en väldig övärld. I det landet förälskade sig Dan. Han ville stanna där, men Humble yrkade på att de skulle styra norrut. Ty Humble var gammal och ville träffa Aidas barns ättlingar innan han dog. Han tålde ingen motsträvighet. Och Dan följde med motvilligt.

Utanför den stormiga västkusten överfölls eskadern av en diger stormby. Skeppen drevs in mot de farliga skären, och det såg illa ut. Fyra av skeppen förmådde med sina yppersta krafter hålla ut från land, men det femte vräktes in mot klipporna och havererade. Där omkom tjugo raska karlar. De fyra broderskeppen kunde ingenting göra i den fasansfulla stormen för att rädda de skeppsbrutna, som spårlöst försvann i det rasanda fradgande skummet; men Dan skyllde mycket av olyckan på Humbles tilltagande halsstarrighet och menade, att det varit dumt att segla norrut i en riskabel årstid.

Fyra dagar därefter kom flottan fram till den stora älvmyningen. De hälsades hjärtligen välkomna där av folket, och snart begynte det festas.

Men Nore hade ingen lust att stanna på platsen. En natt smög han sig i väg med sina män och kastade loss med sitt skepp. Nästa morgon var Nore och tjugotre friska män försvunna.

Gamle Humble vill ge sig ut till att leta efter de försvunna. Han var mycket förargad över sin sons tilltag och kunde icke förstå det. Dan försökte då förklara för honom att Nore inte velat följa med Humble längre.

"Vad menar du?" frågade Humble plötsligt vred.

"Han vill inte lyda dig längre." Då gick Humble i taket.

"Vad! Vägrar han lyda mig? Hur understår han sig!" Gubbens obehärskade okontrollerade vrede gjorde att Dan ställde sig fullkomligt kall mot honom.

"Nore gjorde rätt som övergav dig, gamle ålderstigne gubbe, och jag tänker nu göra sammanlunda."

Detta mildrade knappast Humbles sinnestillstånd. "Vad! Hur vågar du! Min egen son! Hur understår du dig?" utföll Humble förtörnad och vred, och det blev nästan allmänt slagsmål, för Humble gick ännu längre och kommenderade sina män att hindra Dan från att fara, med våld om så behövdes; men de flesta männen gick då över till Dan och ville hellre följa honom än Humble. De menade att Dan hade rätt i

att tänka om Humble att han var en tröttsam gammal man som inte längre var vid sina sinnens fulla bruk. Då utbrast Humble högeligen förtörnad:

"Är jag icke en konung? Är jag icke mina söners herre? Är det icke jag som lett er över haven ända hit? Vem har givit er alla era underbara äventyr på vägen hit utom jag? Aldrig att Angel någonsin skulle ha vågat trotsa min vilja! Jag bär allas era öden i min hand. Jag råder över era liv och själar, ty jag är sjömännens yppersta konung. Jag behärskar haven och kommenderar vågorna. Sluta upp att tramsa nu och gör som jag bjuder och befaller er: övergiv icke er konung!"

Men Dan begynte då skratta åt honom, och alla hans vänner följde hans exempel. Fyra femtedelar av Humbles män skrattade ut honom. Endast de som följt honom från österns vilda skärgårdar, sjövärldar och vildmarker skrattade icke. Och Dan ropade:

"Vad är väl en konung? Vad är han väl mer än en människa? Och vad är en människa värd? En människa är ingenting värd mot naturen, har du själv sagt. Konungen, som endast är en människa, är således heller ingenting värd. Vad har hänt med all din berömda ödmjukhet, konung Humble, som tror att du kan kommendera naturen? Du skämmer ut dig, dumme farsgubbe, du gör en narr av dig själv, du gör dig löjligare än en dåre med ditt erbarmliga tal. Du ser ju själv att majoriteten ger tusan i dig och skrattar ut dig som den fåne du är. Du som var den ödmjukaste av furstar har urartat och med åldern blivit den fåfångaste och stolligaste av menlösa tyranner. Är det chocken över förlusten av din gullgosse Angel som stigit dig åt huvudet? Du tjatar ju bara om honom hela tiden fastän han är död, som om du älskade honom mera som död än någon annan som levande. Här skiljs våra vägar, gubbstrutt. Nu far jag till det öland jag fann i söder, och där blir jag en större man och herre än vad du var. Jag har fått nog av dig och dina later. Farväl, stolliga gubbjäkel!"

Och Dan gav sig iväg med två av de tre fartygen. Humble och hans män var alltför få för att kunna hindra dem. Till avsked ropade Dan:

"Jag lämnar kvar åt dig det minsta och sämsta och fulaste av skeppen. Egentligen borde jag taga med mig även det, men dess plankor är ruttna. Åt den ruttne det ruttna! Likaså kan jag blott avstå de svagsintaste av männen. Åt den svagsinte de svagsinta! Farväl, din gamle fåntratt, din dumme galning, din skröpliga tok!" Och Dan for iväg och försvann bortom horisonten, medan Humble bittert bevakade hans försvinnande armada från den gråblåsta klippstranden.

"Ack, värld! Ack, familj! Ack, vänner, ack, mina barn, och ack, mina egenhändigt byggda skepp! Allt sviker mig! Angel skulle aldrig ha svikit mig om han hade levat. Men var är han nu? Någon sade mig att jag skulle få återse honom. Skall jag som en dåre segla omkring på haven och söka min döde son? Ja, det skall jag, ty jag har ingenting annat att göra. Jag kan ej återvända till mitt hem och min hustru med den skam som Dan och Nore, mina söner, fläckt familjens ära och ättens helighet med."

Och den gamle kung Humble seglade ut över haven mot väster. Sägna vad man vill om hans högmod och sätt, men sjömanskonsten behärskade han fortfarande.

I tjugo år irrade han omkring på haven utan att finna sin döde son. Den ena efter den andre av hans medhjälpare dog ifrån honom. Hans hår blev vitt, och hans långa skägg blev vitt. En gång kom han till det rike som Dan funnit och vunnit åt sig utan att veta att Dan var där. Dan kallade sig då själv för konung. Han levde i ära och glans, i pomp och ståt och väldig rikedom. Humble kom inför honom, åldrad, utsliten, bedrövlig, utfattig och ömkansvärd som en sluskig tiggare och bad om mat och logi hos sin son och om tillstånd att få reparera sitt fartyg hos honom, men Dan sade:

"Kör ut den dåren, som reser land och rike runt och skämmer ut sin familj och alla sina anhöriga med att söka efter en som är för länge sedan död! Här har inte galningar någonting att göra, ty här härskar förnuftet!"

Och Humble blev bryskt utkörd och bortjagad ur landet av sin egen son.

En gång kom han till en djup fager vik som skar djupt in i landet, vid vars ända en liten by låg som mådde gott. Humble tänkte: "Här kanske jag och mina sju trogna kan få vila upp oss litet." Och han sökte upp byns härskare. Denne var till hans stora förvåning Nore själv, som kallade sig konung Nore av Nores rike! Men Nore hade blivit högfärdig och vägrade att tala vid den gamle Humble.

"Vad är det för en tiggare som önskar tala vid mig?" frågade han en storman bredvid sig och vägrade att ens se åt sin far.

"Nore, min son! Känner du inte igen mig! Jag är din egen far! Vi har inte setts på många år! Tänk att du också har kommit så upp dig i världen att du blivit kung över ett helt rike!"

"Vem tror tiggaren att han är?" fortsatte Nore att säga till stormannen. "Min far försvann på haven som en annan galning i vanvettig sökan efter en förlorad son, som alla vet att är död. Kör ut honom! Han är en bedragare! Inte ens min galne far skulle komma inför mig med håll på kläderna!"

Och Nore körde ut honom genom sina stormän, precis som hans broder Dan hade gjort. Ty även Nore visste att hans far blivit så hopplöst galen att det var bäst att inte ha någonting med honom att göra, då allt mellanhavande med en sådan dåre bara kunde medföra vanära och obehagligheter. Alla visste ju att hans far blivit tokig och flackade omkring på haven för att söka efter ett lik eller ett spöke. Gamle Humble fick hos sin son Nore ingen viloplats för sitt gamla trötta huvud, ty Nore tyckte inte om snyltgäster.

En dag kom Humble till ett nytt land. Han seglade längs med kusten och fann en stor flodmynning som han seglade in i. Och där vid floden låg en liten fager blomstrand fridfull by. Humble tänkte:

"Bäst att vända, för fridens skull, så att vi slipper vidare pinsamma möten med det onda människosläktet."

Och skeppet vände, men se! Från stranden lade ett annat skepp ut som snart seglade ifatt Humbles och ropade:

"Stanna! Vår konung vill träffa er, främlingar!"

Och Humble såg sig tvungen att vända tillbaka till byn, och han beredde sig på det värsta: nya vanliga normala förödmjukelser och hån av hans alltför pittoreska person.

Han och hans män leddes inför kungen. Gamla och skröpliga voro de alla, som ett egendomligt sällskap av lastgamla tiggare från ett dårhushospital. Och Humble trodde faktiskt att de skulle tas om hand och sättas bakom lås och bom för den allmänna säkerhetens skull. Ty Dan och Nore, tänkte Humble, måste ha spridit ut över världen att deras far var tokig och gjorde alla haven osäkra.

Men denne nye kung och hans hov var helt okända för Humble och hans män. "Vad är nu detta för en kung?" undrade Humble som började bli blind, och han gnuggade fåfängt sina skumma ögon. "O, om jag blott kunde se hans anletsdrag!"

Och konungen hälsade honom och sade:

"Välkommen, fader!"

Och Humble svimmade, ty han igenkände plötsligt sin son Angel.

Och Angel lät kläda honom i praktskrud och iordningställa ett hejdundrande gästabud till den gamles ära; och Humble blev så överväldigad att han grät så mycket att han fick tillbaka hela sin syn. Och han kysste och välsignade Angel och gav honom alla välsignelser i världen. Och Humble stannade hos honom till sin död.

Angel hade slagits sönder mot klipporna i stormen på Körkarlsö då han försökt rädda båtarna, men havets sjöjungfrur hade förbarmat sig över den unge ädlingen och fört honom till det land där allt dött blir liv. Och från det landet, änglarnas land, hade han fått fara tillbaka till den mänskliga världen med ett fartyg och trettio kamrater. Och sjöjungfrur hade ledsagat skeppet ända till det land som ännu idag

kallas England. Där hade sjöjungfrurna stigit upp på land och blivit kvinnor åt Angels män, ty de kunde inte skiljas från sin älskade skyddsling Angel. Sjöjungfrur kan bara gå upp på land och bli till jordiska kvinnor om de gör det av kärlek till dödliga män, det kostar dem deras odödlighet och oändliga lidanden och smärtor som dödliga kvinnor, men i stället blir de då desto vackrare som kvinnor. Och så blev Angel engelsmännens förste konung, och på grund av sjöjungfrurnas ursprung är engelsmännen än idag förtjusta i havet. Därigenom förblir även deras kvinnor ofta världens vackraste, varför hela deras folk smittats av samma skönhet.

Men i alla nordiska urkunder kallas Angel för Ängel, medan han i alla danska och latinska skrifter kallas Angel, ty de språken har inte bokstaven Ä.

Det är kanske överflödigt att säga, att efter Nore uppkallades det rike som idag kallas Norge, och Nore var norrsmännens förste konung. Dans land blev kallat Danmark, och Dan var faktiskt Danmarks förste konung.

(forts. i nästa nummer.)

Kort om John Cowper Powys (1872-1963)

John Cowper Powys är mest känd för romanen "*A Glastonbury Romance*", men under sitt långa liv åstadkom han ett så omfattande antal tegelstenar att han platsar någonstans mellan Anthony Trollope och Thomas Hardy - även stilmässigt. Hans romaner rör sig i samma omgivning och håller sig inom samma mentalitet som Trollopes och Hardys men påminner till innehållet mest om George Meredith och till och med Goethes "*Wilhelm Meister*" i betoningen av de egocentriska upplevelserna av långgrandiga kärleksrelationer. Mest beundrade Powys Dostojevskij, men han saknar helt dennes dramatik och intensivt djupa själsliv. Han beundrade även Walter Scott och (naturligtvis) Thomas Hardy men hade tydligen ingenting till övers för de mer betydande Dickens och Thackeray eller ens systrarna Brontë. Också är Powys tämligen enfaldig i sina homofona intriger som mera liknar frökenförströelser än verklig litteratur. Även hans båda bröder Llewelyn (1884-1939) och Theodore Francis (1875-1953) var produktiva författare men ännu blekare och mer åt det excentriska hållet. Den senare påminner när han är som bäst om Evelyn Waugh i sina mest artificiella satirer.

Filmer

Filmatiseringen av Jane Austens sista roman "Övertalning" är intressant att jämföra med "Förnuft och känsla" då de är så olika, fastän de båda är så omisskännligt Jane Austen. De är nästan som varandras motsatser. Medan Emma Thompson-filmen romantiserar och förstorar upp tekoppsstormarna med knalleffekter och stormscener à la Brontë, koncentrerar sig "Övertalning" mera på Jane Austens innersta väsen genom intima närbilder, observerandet av små detaljer, djupdykning i huvudpersonernas uttrycksfulla ögon som säger mer än ord och känslor, och annat, som bara förekommer under ytan. "Förnuft och känsla" är en stor publikfilm medan "Övertalning" egentligen är mänskligt intressantare och sannare. I den förra effektiviserar Jane Austen upp så att hon går förlorad, men i den senare lyckas man genom en större respekt för de små åthävarna få henne att framträda genom en finare återhållen genomföring.

Theo Angelopoulos är känd genom sina långsamma tålmodsprövande men finstämda filmer. "Odysseus blick" med Harvey Keitel och Erland Josephson är den senaste och bästa. Den beskriver en diffus odysseé på Balkan i nutid med början vid havet i Thessaloniki, med taxi in till Albanien och till Skopje, vidare in i Bulgarien och till Bukarest, där filmen äntligen börjar bli verkligt intressant, för att sedan följa Donau in till Belgrad och Sava upp till Sarajevo, där filmen genomförs med den säkert mest skakande och realistiska skildringen av kriget i Bosnien som har gjorts. Huvudpersonen Harvey Keitel söker efter tre förlorade filmrullar av ett grekiskt filmpionjärbrödrapar, som han spårar ända till Sarajevo där Erland Josephson har hand om dem. Långsamt tornar filmen upp sig mot en överväldigande känslomättad final med ett oförglömligt vackert bildspråk hela vägen och med fint avvägt musikackompanjering som alltid fyller den mycket viktiga uppgiften att betona och förstärka filmens skönhetsstämningar med små medel. Man kan tydligt skönja Tarkovskijs inflytande på regissören, det är samma poetiska och stämningsmättade bildspråk och dialog; och hur provande långsam filmen än är till en början kan den med gott samvete rekommenderas till alla som en oförglömlig skönhetsupplevelse.

Elva andra filmer förtjänar kommentarer. "The Night-Mare Years" med Sam Waterston i huvudrollen som William L. Shirer i tredje riket 1934-41 var en berömlig filmatisering av det första dokumentära avslöjandet av vad Hitler-Tyskland egentligen handlade om. Hitchcocks sista film "Family Plot" (1976) var en av hans finurligaste thrillers med Barbara Harris i huvudrollen som underbar spiritist. "The Mystic Warrior" sju år före "Dansar med vargar" är ett imponerande och ambitiöst amerikanskt försök att skildra indianernas liv från indianernas egen synpunkt - bara en vit man förekommer i fyra timmars-filmen, och han talar bara franska. Oändligt vacker och tragisk. Den oansenliga "Blind Vision" med Shuki Levy både bakom regi, manus och musik (1990) visade sig vara en sällsynt och övertygande väl komponerad thriller med psykologiskt överväldigande pejlingar av extrema människors känsloliv - på svenska "Smygtittaren". Lika överväldigande var "Alla mår bra" med Marcello Mastroianni som övergiven av sina fem barn på ferierna beslutar sig för att resa runt och hälsa på dem i stället från Trapani (Sicilien) till Neapel, Rom, Florens, Milano och Torino - ett gripande drama med Mastroianni när han är som allra bäst. Den fransk-afrikanska "Sejer under sång" (1976) av Jean-Jacques Annaud gav en underbart idyllisk bild av första världskriget i Afrika, när fransmännen i Gabon 1915 får veta att det pågår ett världskrig och pliktskyldigast angriper tyska Kamerun med burleska resultat, som ett kuddkrig i Grönköping. Mera allvarlig var Zinnemanns jakten på "Schakalen" (1973) med Edward Fox som De Gaulles mördare som hela Europa jagar för att nästan se honom lyckas med det omöjliga attentatet trots allt. Sidney Lumets "Dödsfällan" (1982) med Michael Caine som misslyckad författare som av frustrering är redo att döda för att få något att skriva om var burleskt underhållande med ständigt kvicka överraskningar tills alla följdriktigt mördade varandra på slutet. Ira Levins roman "En kyss före döden" filmatiserades 1956 med Robert Wagner som skakande övertygande i huvudrollen som kombinerad charmör och psykopat. En mera satirisk och sprudlande komedi var den tyska "Den förskräckliga flickan" av Michael Verhoeven från 1989 om vad som kan hända om någon oskyldigt nyfiken börjar rota i en tysk småstads förflutna under Hitler-tiden. Slutligen presterade den gamle James Cagney en magnifik rolltolkning som den irländske mästarkirurgen som samtidigt som han utbildade läkare på universitetet i Dublin och opererade inbördeskrigsoffer på nätterna ledde den irländska republikanska frihetsarmén mot engelsmännen 1921 i "Shake Hands with the Devil" av Michael Anderson 1959 med Richard Harris i en av sina allra viktigaste roller.

Kort sagt, hur orkar man se så mycket filmer?

César Francks underbara ungdomsverk

När man hör dessa häpnar man inför denna fantastiska musikers otroliga skaparkraft vid så unga år som 13, när han skrev "*Variations brillantes sur la Ronde Favorite de Gustave III*" för piano och orkester, och pianokonserten i B-moll opus 11. I synnerhet det senare verket ådagalägger César Francks särskilda begåvning för snillrika modulationer och klangkoloratur. Hans musik är fullständigt ren och klar både musikaliskt och formmässigt och mera så än någon av sina många berömda elever, så att han nästan framstår som i formmässigt hänseende Beethovens direkta efterföljare mer än någon annan. Den slutliga violinsonaten i A-dur från hans sista år genomför med övertygelse just hans suveräna klassiska stil och mästerskap som kanske den enda violinsonat som kan mäta sig med Kreutzer-sonaten. Trots ett nervsammanbrott vid 30 års ålder, en total brist på självförtroende, ett långt äktenskaps trogna förpliktelser och ett liv fyllt av monotona rutiner visar han i sina sista verk samma ungdomliga friskhet och briljanta uppfinnarsnilleblixtar och infall som vid sina tidiga år som hårt drivet och nästan ihjälhetsat underbarn.

Tidernas kvickaste komponist.

Han komponerade så fort att han måste skriva noter med båda händerna samtidigt. Denna svindlande snabbhet i skapandet tar sig också kanske de kvickaste uttrycken i musikhistorien genom infall, tvära vändningar, värre tungvrickningsövningar för sångarna än Rossini, en musikalisk humor som bara Puccini ibland kunde nå upp till efteråt, och kanske musikhistoriens roligaste operor. Gaetano Donizettis kvicksilveroperor är sprittande glada och smittar obönhörligt av sig.

I motsats till Bellini var han dock av naturen egentligen inte någon musiker. Hans familj förutbestämde för honom en karriär som jurist eller vetenskapsman, men han föll för musiken och producerade sin första opera vid 21 års ålder. Den skulle efterföljas av ett 70-tal.

När man hör hans sprittande muntra operor är det omöjligt att tänka sig att Donizetti genomlevde en värre tragedi än Robert Schumanns. Donizetti gifte sig 31 år gammal med Virginia Vasselli, som han älskade mer än sitt liv. Hon gav honom två barn, men båda dog. Några år senare dog Virginia själv i kolera. Donizetti stod då på höjden av sin karriär som Rossinis arvinge, populärast bland operakompositörer och den enda som verkligen kunde komponera glad musik. Man erinrar sig Verdis öde, när hans båda barn och hustru hade dött, att ställas inför uppgiften att komponera en komisk opera. Verdi beslöt att lämna musiken på kuppen, men Donizetti valde att försöka hålla masken och försöka fortsätta ändå med sitt glada humör trots ohyggliga depressioner. Och han lyckades.

Hans kanske allra skojfriskaste opera är "*Don Pasquale*" från 1842 om en mycket gammal untkarl som beslutar sig för att äntligen gifta sig och åker på världens blåsnings. Detta tema är ofta förekommande hos Donizetti : helt seriösa karaktärer som gör sig utomordentligt löjliga genom att inte ha någon distans till sin egen fåfänga. Ingen kompositör är så självironisk som Donizetti. Han skrattar åt sig själv hela tiden och har omåttligt roligt åt allt som försöker vara allvarligt i världen.

Men denna ständigt allt spändare tvångshumorssträng brister till slut. Kort efter "*Don Pasquale*" (som skrevs på tre veckor) tar depressionerna överhanden, och han har så svåra nervsammanbrott att han måste läggas in på mentalsjukhus i aderton månader. Han återhämtar sig aldrig. Kort efter sin sista utskrivning på väg hem till Bergamo får han slag och avlider i sin hemstad efter några månader 51 år gammal.

En typisk Donizetti-opera.

"Il campanello" ("Ringklockan") är relativt okänd och oansenlig i Donizettis produktion men ändå mer karaktäristisk än de flesta. Under en enda akt händer allt detta : en nygift gammal apotekare (med mycket ung hustru) kallas på bröllopsnatten av ringklockan ut på olika apotekarplikter, så att han aldrig får fullborda bröllopsnatten ; men varje gång klockan ringer är klienterna hans unga hustrus älskare i olika förklädnader, såsom en gammal operasångare med halsbränna och en gammal gubbe som behöver medicin för sin sjuka hustru. När apotekaren är borta uppvaktar älskaren den unga hustrun frenetiskt för att, så fort apotekaren är närvarande, åter mästertligt genomföra sina patientroller. Sålunda hålls apotekaren sysselsatt eller utomhus hela bröllopsnatten tills han på morgonen måste fara bort på en affärsresa. Alla bröllopgästerna önskar honom lycklig resa, medan han varnar sin fullt betrodda hustru för att släppa in en enda klient medan han är borta. En härlig dryckesvisa (*brindisi*) ingår.

Alla personerna är samtidigt löjliga och sympatiska, som i de flesta Donizetti-operor. Den gamle apotekaren fattar aldrig att han blir bedragen och genomför konsekvent rollen att ta sig själv på allvar. Hustruns lättsinne kan man inte tycka illa om då det är så skämtsamt, och älskarens bedrägerier framstår också som sympatiska då de är så snillrika och visar att han verkligen älskar henne. Som i så många Donizetti-operor blir också alla nöjda och saliga till slut och särskilt de mest bedragna i sin oomkullrunneliga självgodhet.

En misslyckad kompositör

"Jag var desillusionerad och tänkte inte mer på musiken, när en vinterkväll, då jag kom ut från Galleria De Cristòforis, Merelli hann i fatt mig på väg till teatern.

Det snöade i stora flingor. Han tog mig under armen och bad mig följa med honom till La Scala. Medan vi gick gatan fram och småpratade, berättade han om sin förlägenhet med den nya operan som han hade att uppsätta: maestro Niccolai var inte nöjd med libretton.

- Tänk dig, sade Merelli, - en libretto av Solera, fantastisk, magnifik, storartad! Men den tjurskallen till maestro påstår att den är omöjlig! Och jag vet inte var jag skulle kunna hitta någon annan på så kort tid.

- Jag hjälper dig ur knipan, föreslog jag. - Var det inte för mig du lät göra "*Il proscritto*"? Jag har inte komponerat en ton till den. Du kan ta den i stället.

- Åh, alldeles utmärkt! Vilken tur!

Vi kom fram till teatern, Merelli kallade på poeten och regissören, kanslivaktmästaren och bibliotekarien Bassi och bad honom genast se om det i arkivet fanns en kopia av "*Il proscritto*". Den fanns där, men samtidigt tog Merelli fram ett annat manuskript, som han visade för mig med orden :

- Titta, här är en annan libretto av Solera! En fantastisk intrig, och den måste skrotas. Ta den! Läs den!

- Men vad ska jag med den till? Nej, nej, jag vill inte läsa någon libretto.

- Ah, den kan inte skada dig! Läs den, så får jag den sen tillbaka.

Och han prackade på mig manuskriptet. Det var ett jättemanuskript i stor skala, och jag hade bara att gå hem med det.

När jag gick hemåt kände jag mig fullständigt misslyckad, belägrad av en gränslös tristess, och nedslagenheten gnagde mig i hjärtat. När jag kom hem kastade jag förargat manuset ifrån mig på ett bord så våldsamt, att det föll ned och blev liggande framför mina fötter. Det öppnades i fallet, och utan att jag ens var

medveten om det fastnade mitt öga på sidan som låg uppslagen mitt för mig. Där framträdde versen:

"Va, pensiero, sull' ali dorate!" ("Flyg, tanke, på gyllene vingar.")

Jag ögnade igenom de följande verserna och berördes djupt, i synnerhet som det handlade om en parafra på Bibeln, som jag alltid tyckt om att läsa.

Jag läste en sida, jag läste två; sedan kom jag ihåg mitt löfte att lämna musiken därhän, jag försökte göra våld på mig, stängde libretton och gick till sängs. Men "Nabucco" satt kvar i huvudet. Jag kunde inte sova. Jag steg upp och läste Soleras libretto, inte en gång, utan två, tre, så att jag när morgonen kom kunde alltsammans utantill.

Ändå kunde jag inte överge min föresats att avstå från musiken, och nästa morgon återgäldade jag libretton till Merelli.

- Bra, eller hur? frågade Merelli.

- Underbar.

- Tonsätt den!

- Aldrig i livet! Jag vill inte höra talas om det!

- Tonsätt den! Gör den till musik!

Och han tvingade libretton på mig, körde ut mig därifrån och stängde dörren rakt i ansiktet på mig och låste, så att jag inte skulle komma in igen.

Vad var att göra?

Jag återvände hem med "Nabucco" i fickan. En dag en vers, en dag en annan, en gång en not, en annan gång en fras, och litet i sänder blev operan komponerad."

- Giuseppe Verdi, 1841.

(1840 hade hans hustru och båda barn dött. "Nabucco" blev hans genombrott, och körsången "*Va pensiero*" blev Italiens folkliga nationalsång, mera sjungen än alla officiella, och är det än idag. Verdi komponerade ytterligare 24 stora operor under de 60 återstående åren av sitt liv och blev Italiens störste operakompositör.)

I nästa nummer : Wagners judiska påbrå.

Senaste nytt på vegan-fronten

Härom dagen blev en lastbil hos Scans köttkonservfabrik brutalt utsatt för angrepp av militanta veganer och detta för första gången mitt i Göteborg. Hela lastbilen totaldemolerades då den både påsmetades med kraftiga vegan-sloganer och utsattes för brandbomber. Köttkonservfabriken ser mycket allvarligt på saken. "Det här är inte roligt," menar Scan-chefen. Höjd beredskap har utlysts på alla Scans köttkonservfabriker och långtradarparkeringar, och det befaras att nästa offer för plötsliga vegan-attacker kan bli oskyldiga leverantörer.

Kriget försvåras genom att de militanta veganernas attackspiloter tydligen vanligen är ensamma oskyldiga kvinnor som ingen kan tro något ont om.

En kristen vegan, en känd skenhelig mytoman och skrymtare, hävdar tvärsäkert att det inte kan ha varit två fiskar som Jesus bespisade de fem tusen männen med utan att det måste ha varit vattenmeloner. Han kräver att alla ställen i Bibeln som utmålar apostlarna som fiskare och där fiskar nämns skall utbytas mot vattenmeloner, och han är villig att göra det själv. Vi frågade då om Petri fiskafänge. Menade han då att Petrus fiskade vattenmeloner ute i Gennesarets sjö och bara fick vattenmeloner i nätet på högra sidan men inte på vänstra? "Ja," menar veganen, "Jesus gjorde ju många underverk. Och det står ju uttryckligen i Johannes

evangelium att näten sedan blev så tunga att de knappt kunde bärgas. Alltså måste det ha varit vattenmeloner."

Dess värre är det svårt att bevisa hur det egentligen gick till vid Petri fiskafänge. Det enda som tydligen ingen betvivlar är att Petrus tog sig vatten över huvudet.

Krisresan, del 9.

Cristinas bästa väninna doktor Marisa undersökte mig noggrant och fann heller inte hon några fel hos mig med ett blodtryck på 112/72 och en puls på 55. (Jag har haft 48.) Hon var mycket intresserad av min undersökning i Göteborg gjord av en av Sveriges fem utbildade experter på elektrisk akupunktur, som utförs med en biotron. I stället för nålar appliceras en sorts elektrisk "penna" på alla kroppens intressanta punkter, varvid vilka sjukdomar och problem som helst kan spåras och givas lämplig "organterapi". Denna utbildning är helt ny och kan för närvarande i Sverige endast fås i Danmark. Den som undersökte mig förbluffades av att jag var hennes friskaste patient någonsin och att jag bara led av brist på zink och järn och hade ett inflammationsfokus i svalget, vilket är med sanningen överensstämmande, då alla mina infektioner någonsin börjat där, vilket inte hon kunde veta.

Till Venedig kom jag i den gyllene skymningen, när allt guld blänktes som intensivast och skymningsljuset var som rödast och vackrast. Jag hann precis till Piazza San Marco innan solen skymdes av horisontens moln, och endast kyrkan var redan stängd för dagen. Annars var Venedig sig fullkomligt likt i sin drottningprakt, där det reste sig i kvällens dis över de försiktiga böljornas hav.

På något sätt är Venedig både en idealstad och framtidens stad, fastän den är så gammal och rucklig och otidsenlig och dessutom i sjunkande tillstånd. Men den är helt fri från bilar, varje gata i hela staden är en gågata, och luften ger inte några andningsbesvär. Stämningen är jämn och positiv över lag, och i vilken annan förgiftad stad möter man sådant? Man kan andas fritt och leva ett mänskligare liv än kanske någon annanstans, bara för att det saknas bilar. Allt är inom gångavstånd, allt är idylliskt och smått, och vatten finns det överallt. Ibland rasar havet och stiger över bräddarna - det är den absolut enda nackdelen. Allt annat talar mer till Venedigs fördel än till någon annan stads. Den enda stad som möjligen kan jämföras är Marstrand.

Det har blivit tradition för mig att varje gång jag är i Venedig köpa en konstabok. De är billiga där, och denna gång blev det Salvator Rosa, en ganska undanskuffad och bortglömd konstnär på 1600-talet men en av de mest romantiska av alla. Han var E.T.A.Hoffmans stora hjälte inom konsten, och denne skrev flera vidunderliga noveller om honom. Om de är sanna vet ingen, men de kan vara det. Han förtjänar definitivt en större uppskattning än vad som hittills kommit honom till del.

Innan vi lämnar Italien måste vi gå igenom det politiska kapitlet. I parlamentet finns det en gammal radikal som heter Panella. För att få igenom sina krav på olika folkomröstningar har han inlett en hungerstrejk för att väcka uppmärksamhet. Den uppmärksamheten har han fått. Alla Italiens TV-kanaler ger honom tio minuter varje dag för att han ska få propagera för fri abort, fria skilsmässor och fria droger bland mycket annat. För att få igenom en folkomröstning måste man i Italien ha 500,000 namnunderskrifter, vilket den gamle välgödde Panella tror sig kunna få på detta sätt. Troligen är hungerstrejken bara bra för hans hälsa.

Gian Franco Fini betraktas i norr alltmer som den italienska politikens enda ryggrad medan han i söder betraktas som en farlig man. Nino i Palermo, en erfaren ekonom som vet allt om det politiska livet i Italien, hävdar att Fini är lika insatt i den italienska korruptionen som Berlusconi, Andreotti och alla de andra

regeringsledamoterna bakom galler. Det är bara så att Fini har klarat sig, och åtminstone norra Italien vill att han ska fortsätta klara sig.

Dini kämpar heroiskt för Italiens anseende utomlands, för dess stabilitet och ekonomi men med klent resultat. I Rom kunde Teresa denna gång inte träffa mig då hon som journalist var fullt upptagen av processen mot den italienska politikens grand old man Giulio Andreotti, som suttit i Italiens regeringar i 50 år som varjehanda minister och som på sistone anklagats för att vara maffiaboss. Alla tvivlar på en vettig utgång av denna process, då man troligen aldrig får veta vare sig hur skyldig han är eller hur oskyldig han är. Processen kan liknas vid ett gigantiskt teaterjippo, där alla Italiens ledande jurister får sin stora chans att ta hela Italiens scen i besittning - italienarna är världsbäst på att säga så litet som möjligt med så många ord och så stora åthävor och så magnifik retorik som möjligt.

Nog om detta virrvarr. Som resällskap från Venedig till Wien hade jag turen att få en spanjor som bodde i Florens, en amerikan från Kalifornien och en rumänsk dam. Amerikanen hade kontakter med Taiwan, vars situation han belyste mycket intressant. Utvecklingen går mot att hela Kina taiwaniseras, dvs. att Kina med maoismens gradvisa bortdöende och en tilltagande utbildningsstandard gradvis kommer att bli mera likt Taiwan med dess liberala ordning. De två motpolerna i Taiwans attityder är dels ett förakt för den härskande klassen, som fortfarande ser ner på Kina med förakt och gör förmögenheter med att bara rulla tummarna, och dels en fruktan för en upprepning av situationen 1949, när Chang Kai Shek vände upp och ner på hela ön och dess struktur och ruinerade hela det föregående etablissemanget. Taiwan vill av den anledningen inte ha en ny kinesisk invasion från fastlandet, då Chang Kai Shek redan på sin tid gjorde alldeles tillräckligt mycket skada.

(Avslutning i nästa nummer.)

Nya Himalayaturer, del 6 : Kausani och Almora

Det var oemotståndligt att stanna två nätter i Kausani i Kumaon. Den första morgonen var vädret inte det bästa men dock på bättringsvägen, varför jag beslöt att ge Kausanis berömda utsikt en extra chans, och det lönade sig. Den andra november var morgonhimlen kristallklar, och det enda moln som syntes på hela himlen var litet snömoln som vid soluppgången blåste ifrån Nanda Devis högsta topp.

Detta otroliga skådespel att från Kausani kunna se alla Himalayas högsta toppar i Indien från Kedarnath längst i väster längs Chaukhamba, Neelkanth, Nanda Chunti, Trisul, Devasthan, Nanda Kot, Nanda Devi och Pindari ända till bergen mot Nepals gräns är en så svindlande upplevelse, att det kanske rentav överträffar intrycket av Kanjenjunga från Sikkim och Darjeeling. De berg i detta massiv som man inte kan se från Kausani är endast Kamet, Hathi Parwat och Dunagiri, som skymms av Nanda Chunti och Trisul, som av dessa berg är de Kausani närmast belägna (50 kilometer). Till Nanda Devi är det 80 kilometer, och till Kedarnath och topparna mot Nepal är det omkring 120. Allt detta, som omspanner drygt 20 mil, ser man från en enda punkt!

Ytterligare förgylldes tillvaron i Kausani av närvaron av Chris från Sussex, en van Himalayavandrare, som just tog igen sig på mitt hotell inför nästa dust med 7000-meters-topparna. Han hade varit i de flesta av de vackraste ställena i Garwhal och kände hela landet väl. Han var en öppen bok för alla som behövde expertisråd angående att vandra i Garwhal. Han skulle nu vandra i sju-åtta veckor, sedan fira jul och nyår i Bangkok, sedan fortsätta till Nya Zeeland för att arbeta där i några månader för att sedan återkomma till Indien för nya fjällvandringar. Han försökte organisera sitt liv så att han jämt kunde resa omkring och samtidigt få betalt för det.

Hans utseende var ganska härjat efter många års tydliga strapatser, men hans sätt var det mjukaste och mest sympatiska tänkbara. Jag kunde tänka mig att han var den idealiska reskamraten på tuffa fjällvandringar. Han hade gärna haft mig med på några, men tyvärr var mitt program redan fullt.

Kausani har gamla traditioner som pilgrimsmål med flera ashram, och Mahatma Gandhi själv vallfärdade hit, vilket förklarar förekomsten av ett omfattande Gandhi-Ashram, som utgör centrum av det lilla samhället. Det bästa hotellet heter Prashant och ligger högst upp närmast ashramet. Priserna där ligger från 35 till 100 rupier och inkluderar tillgång till varmvatten och dusch. Innehavaren själv är intimt förknippad med någon hög helig guru i Indien, om det dock inte var Gandhi själv.

Nära Kausani ligger Binsar, som en tandläkare från Bombay rekommenderade mig, varifrån man enligt Chris har en ännu bättre utsikt än från Kausani. Hur är detta möjligt? Detta ställe och andra, som Jageshwar och Dwali, får vänta till en annan gång.

Resan till Almora var förhållandevis lätt och bara på 52 kilometer (drygt två timmar). Vid detta kära återseende med denna trivsamma lilla stad, som efter Kausani och Badrinath med andra Klondykehålor var som en plötslig metropol, tog jag in på hotell Kailas, det enda hotell i Almora som det verkligen är värt att bo på. Det är från 1885 och pyttelitet men utomordentligt pittoreskt och trivsamt. Värden har en gästbok där gästerna får skriva vad de vill, och det var bara att instämma i deras spontana superlativer. Värden, en gammal hindu, är ett underbart original, som för 50 år sedan gjorde en pilgrimsresa till Kailas, hans livs äventyr. Över hans lilla portierdisk hänger ett imponerande fotografi av det heliga berget. Han mindes mycket väl den gamle legendariske Swami Pravananda och var förvånad över att jag kände till honom. Han förelade den mycket intressanta möjligheten, att man kunde inlämna en petition till den indiska regeringen om att få göra en pilgrimsresa till Kailas den hinduiska vägen och få den bejakad. 100 pilgrimer tillåts göra denna resa varje år, och man måste inte alls vara hindu, allt enligt min gamle vän Shyamlal Hiralal Shah, eller kort och gott Mr Shah, som skämde bort en mer än man förtjänade med god mat och hinkvis med obegränsade mängder te.

Även min gamle vän från hotell Ambassador, som varit så hjälpsam senast när Tony och jag desperat jagade varandra över bergen mellan Almora och Pithoragar, hälsade jag genast på, och han kände genast igen mig. Vårt samtal blev livligt och ihållande, och han var mycket intresserad av att om möjligt hjälpa Tony och mig med hans tröjprojekt i Darjeeling - eller andra intressanta affärsprojekt. Han trodde Nepal skulle vara intressantare och lättare än Darjeeling. Vi får se. Jag skickade genast ett kort hem till Tony om de troliga tendenserna och premisserna i detta eventuella affärsföretag. Vår vän med hotell Ambassador har god erfarenhet av att göra sådana affärer i Bombay, där han dock blev lurad, fick gå i bankrutt och i exil till Almora, där han dock tycks klara sig förhållandevis bra med sin lilla rörelse och sitt primitiva hotell. Han är åtminstone en perfekt informationskälla, då han noggrant genom engelskspråkiga medier och tidningar följer med i allt vad som händer både i Indien och runt om i världen. Han kan inte förlåta Frankrike för att det spränger atombomber, och han kan inte förlåta Amerika för att det militärt understödjer Pakistan, som understödjer oroligheterna i Kashmir.

(forts. i nästa nummer.)

Orosmoln över Tibetresan

Kriserna har duggat tätt ända sedan mars. Den senaste var krisen med den sjunde passageraren. Vi var sex säkra kandidater till Kailas-resan, men till den sjunde platsen förelåg inte mindre än sex kandidater. Alla dessa sex var lika intresserade och lika osäkra. Aeroflot väntade på namnen till våra biljettbeställningar, och vår man i Lhasa väntade på våra passkopior. Det svåra beslutet fattades att avstå från samtliga sex kandidater, så att ingen skulle bli förfördelad eller favoriserad. Detta har utlöst protester. Det är bäddat för kaos, och biljetterna Moskva-Kathmandu är inte ens bekräftade ännu - vem vet hur lång Aeroflots väntelista är? Ett annat flygbolag är uteslutet. Det enda man vet säkert är att Kailas och Tibet alltid finns kvar, och de, om några, kan konsten att vänta troget, då det tibetanska tålmodet är lika evigt som det heliga berget Kailas.

Göteborg 9.5.1996.